

Веретко Оксана Ігорівна
старший викладач кафедри
методики викладання
образотворчого і
декоративно-прикладного мистецтва
Навчально-наукового
Інституту мистецтв
ДВНЗ «Прикарпатський національний
Університет» імені В. Стефаника

Веретко О. **Гене́за традиційних хатніх прикрас** / О. Веретко // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. - Івано-Франківськ, 2012. - Вип. 24-25. - С. 119-124.

УДК 746/749:747

Оксана Веретко

ГЕНЕЗА ТРАДИЦІЙНИХ ХАТНІХ ПРИКРАС

***Анотація.** У статті простежено найдавніші прояви хатнього декору на українських землях: розпис елементів внутрішньої обстановки житла, орнаментацию глиняного посуду, тканин, виробів з дерева, дохристиянські обереги з природних матеріалів. Розглянуто гіпотези про генезу традиційних хатніх прикрас, як відгомін язичницьких вірувань.*

***Ключові слова:** генезис, хатній декор, орнамент.*

Вивчення генези традиційних хатніх прикрас є одним з важливих етапів дослідження декору українського народного житла як своєрідного художнього явища. Сьогодні настінні розписи, витинанки, солом'яні та квіткові оздоби, різьблені, ткані й вишиті вироби, розписи на кераміці, писанки та інші типологічні групи хатнього декору мають різний ступінь вивченості. У цьому контексті постає найбільш актуальною проблема з'ясування походження традиційних хатніх прикрас.

Мета статті – виявити та проаналізувати генезу хатніх прикрас. Для досягнення мети поставлені такі завдання:

- простежити найдавніші прояви хатнього декору на українських землях;
- визначити основні мотиваційні чинники, що зумовили появу візерунків на деталях житлової архітектури, дерев'яних виробах, а також прикрас із природних матеріалів.

У науковій літературі певною мірою висвітлено розвиток традиційного оздоблення інтер'єру житла, однак дослідники не ставили перед собою завдання вивчити його генезу. Відомості, дотичні до цієї проблематики, знаходимо у працях В.Щербаківського [23], Б.Рибакова [15], М.Селівачова [16], М.Станкевича [18; 20; 21], О.Найдена [12], А.Данилюка [3] та інших учених. Дослідження генези хатнього декору значною мірою ґрунтується на гіпотезах, оскільки матеріали, що служили для створення прикрас, переважно були нетривкими, а вироби з них, як і саме житло, у більшості випадків до нас не дійшли. Тому цінним джерелом для вивчення цієї теми можуть бути археологічні матеріали.

Питання генези хатнього декору сягає часу появи найдавніших будівель чи їх прототипів. Перші спроби прикрасити своє помешкання, напевне, слід відносити до моменту появи постійного житла. Ймовірно, поява «протодекору» подекуди могла бути навіть випадковою. Відсутність прямих свідчень чи речових доказів не дозволяє аргументовано стверджувати наявність декору житла у найдавніші часи, однак високий рівень розвитку первісного мистецтва, зокрема, епохи пізнього палеоліту, наприклад, малої скульптури та орнаментики дає підстави припускати появу декоративного оздоблення будівель [5, с.15]. Також певний дуже віддалений зв'язок з декоруванням житла могли мати ще наскельні розписи, у яких інформативна, комунікаційна й магічно-обрядова роль, безперечно, переважала над декоративною.

Появу найдавніших прикрас оселі практично неможливо простежити через значну часову віддаленість, а також порівняну недовговічність будь-

якого житла взагалі. Завдяки археологічним матеріалам довідуємося про нанесення зображень, що нагадують орнаменти, на різні ділянки житлової архітектури. Характерним прикладом може бути зреструйоване житло відомої пізньопалеолітичної стоянки Мізин. Окремі кістяні елементи мізинських будівель розмальовані орнаментальними, у вигляді меандра, та абстрактними композиціями, виконаними червоною вохрою та чорною фарбою. З-поміж них вирізняється композиція із ліній і крапок, нанесена на череп мамонта. Дослідники вважають, що такий декор пов'язаний з культовими ритуалами мисливської магії [11, с.43]. Про досить високий розвиток мистецтва орнаменту в той час можемо судити завдяки пам'яткам з Мізина – укритим меандровим орнаментом кістяним браслетам і зразкам дрібної пластики – антропоморфним фігуркам з мотивами зигзага і меандра. Це дозволяє припускати значно ширше застосування візерунків у палеолітичних житлових спорудах. Декорування стін будівлі зсередини ромбічним узором трапляється на глиняних моделях житла балканських землеробських племен [15].

Археологічні відомості дозволяють простежувати початки розпису житла на території сучасної України з III-II тисячоліття до н.е. Зокрема, на одній з глиняних моделей трипільського житла стіни розмальовано геометричним фризом усередині кола, на іншій орнаментом оточено отвір вікна чи входу [14, с.95, 99-100]. На деяких моделях вхід до будівлі обрамлено візерунком із трикутників, що, на думку дослідників, мало перешкоджати проникненню до приміщення ворожих сил [2, с.201]. У науковій літературі трапляються відомості про орнаmentaцію зовнішніх і внутрішніх стін трипільських будівель концентричними колами та паралельними смугами [16, с.131]. Опираючись на археологічні матеріали, дослідники припускають, що печі декорували розписом навколо отвору [9, с.53]. Очевидно, колір також відігравав апотропейну роль. «Стіни, вікна, двері, карниз печі та поріг трипільської хати були орнаментовані з використанням червоного, синього й жовтого кольорів, які ... містили магичну

інформацію щодо відвернення злого та залучення доброго» [3, с.20]. З такою ж метою червоною смугою вище долівки обводили стіни всередині хати [3, с.15]. Усе це дозволяє дослідникам висловити думку, що українське настінне малювання сягає своїм корінням ще часів трипільської культури [3, с.15]. Хоч український хатній розпис і «древні орнаменти, виявлені при розкопках, становлять зовсім різні явища, однак ставити питання про давність розглянутої традиції на певній визначеній території цілком доречно» [1, с.389].

Виготовляючи речі побуту зручними для вжитку, мимоволі почалося їх декорування. Тут мається на увазі, насамперед, фактура ткацтва і плетіння з природних матеріалів, рельєфні наліпи на керамічних виробах, пластика різьблених виробів з дерева тощо. Якщо говорити про декор узагалі, то його початки сягають вглиб тисячоліть. Цілком слушно орнамент називають «найдавнішим виявом народної творчості» [18, с.15]. Запропоновані зарубіжними вченими міркування про походження геометричного орнаменту від техніки виготовлення [18, с.15-16] свідчать про його надзвичайну «давність». Однак, невідомо достеменно, з якого часу орнамент виконує функцію декору житла.

Початково декорування речей мало на меті оберігаючий характер. Людина завжди намагалася зберегти себе, свою родину від злих сил, неприязних поглядів інших осіб. На думку людей у період середньовіччя, з притаманними їм анімістичними уявленнями про «повсюдність суб'єктів зла», дуже важливим було «забезпечити дім-житло ... достатньою кількістю постійних оберегів, які відлякували і відганяли від дому всіляку шкідливу нечисть» [15]. Намагання протидіяти різним напастям й не допустити їх до своєї оселі призвело до нанесення, із захисною метою, на стіни, стелю, підлогу житла, а також предмети його наповнення різноманітних знаків, що були праобразами сучасного орнаменту.

У первісній житловій архітектурі «орнаментували всі отвори, через які різноманітні біди могли проникнути до людини» [15]. Відгомони цих дуже

давніх уявлень збереглися аж до кінця XIX ст. Так, П.Чубинський зазначав: «Іноді рами вікон і дверей, як з внутрішньої, так і з зовнішньої боку окаймляють розводами й узорами, які називаються «цятками». Ці узорі бувають червоного, жовтого, зеленого і синього кольорів» [22, с. 83-384]. Дослідники схиляються до думки, що в далекому минулому розпис житла «був тісно пов'язаний з релігійними віруваннями та уявленнями народу», а також припускають, що декілька століть тому «кожне зображення мало свій магічний чи обрядовий зміст» [1, с.389]. Якщо уявити, що елементи архітектури, усі необхідні предмети внутрішньої обстави, а також посуд і одяг покривали охороняючими знаками, то виходить, що дім «був весь пронизаний магічно-заклинальною символікою, за допомогою якої сім'я кожного слов'янина намагалася забезпечити собі ситість і тепло, безпеку і здоров'я» [15]. Відомий дослідник В.Щербаківський слушно зазначав, що в орнаменталії української хати головну роль відігравали символи й різноманітні «апотропеїстичні знаки», які сягали своїм корінням у давні релігії, таким чином засвідчуючи «надзвичайно глибокі традиції нашої хатньої орнаменталії» [23, с.39]. Вчений запропонував власну версію походження хатнього декору – від первісної релігійно-апотропейної функції нанесення певних символів божеств на стіни хат і різноманітні вироби – через поступовий розвиток, протягом віків, естетичного смаку – аж до цілковитого переважання суто декоративної ролі й остаточної втрати семантичного значення декору на початку XX століття [23, с.39-40]. В.Щербаківський наводить характерний приклад, який він спостерігав під час численних поїздок Україною: відтворюючи в настінних малюваннях мотив «дерева життя», жінки «зовсім не уявляли собі колишнього символічного і магічного значення цього малюнку, але вони малювали, бо так годилося згідно з давньою традицією, бо так малювали їхні матері і казали їм, що годиться малювати саме так, а не інакше» [23, с.23].

Наступними, після розпису, елементами внутрішньої обстави житла, в яких, поруч з утилітарною та сакральною функцією, виявлялися ознаки

декору, були тканини та глиняний посуд. Через нетривкість волокон рослинного й тваринного походження, тканин з найдавнішого часу не збереглося. Про розвиток текстилю у період трипільської культури дослідники судять опосередковано на підставі глиняних пряселець до веретен [13, с.42], а також глиняних відтяжок для ниток основи вертикального ткацького верстата [2, с.193]. Про наявність у трипільців тканих виробів свідчать і відбитки тканин на денцях глиняного посуду [13, с.44]. Опираючись на археологічні матеріали, учені стверджують, що представники трипільської культури застосовували декілька технік ткання: полотняне, репсове, килимове і виготовляли навіть візерункові тканини [2, с.193]. Можемо припускати, що взористий текстиль застосувався в інтер'єрі, однак цьому бракує документальних підтверджень.

Натомість завдяки добрій збереженості виробів з випаленої глини відомо, що у V – III тис. до н.е. на українських землях виготовляли орнаментовану кераміку. Глиняний посуд у ранній період трипільської культури оздоблювали різьбленим заглибленим орнаментом, який заповнювали білою або червоною пастою, згодом – розписували мінеральними фарбами (біла, охра, чорна), покривали поверхню білою та цеглястою ангобами. Мальований декор трипільської кераміки характерний застосуванням плавних вигнутих хвилястих ліній, мотивів безконечника й спірального меандра, які в дещо видозміненому вигляді дійшли аж до нашого часу в орнаментах народних вишивок, писанок. Багатство графічного вирішення і гармонійна колірна гама робили трипільську кераміку дуже декоративною. Мальований посуд, що виконував ужиткову роль, водночас служив окрасою інтер'єру. Про це довідуємося завдяки трипільським моделям житлових споруд, у яких навпроти печі «вздовж стіни – довга лава з розставленим на ній посудом» [2, с.201].

Про оздоблення найдавніших дерев'яних виробів для обстави житла не маємо достовірних відомостей, насамперед через невисоку тривкість деревини та стихійні лиха – головні причини поганої збереженості пам'яток

давнього художнього дерева. Дослідники припускають, що виготовлення та оздоблення дерев'яних предметів на території України розпочалося в пізньопалеолітичну добу [20, с.83]. Скіфи і давні слов'яни володіли деякими техніками художньої обробки дерева [20, с.86-87], однак важко судити про те, чи оздоблені дерев'яні вироби функціонували у їх житлах. У період Київської Русі застосовували різноманітні техніки різьблення по дереву: плоске, рельєфне, контррельєфне, ажурне та об'ємне [20, с.93]. Профілюванням і різьбленням оздоблювали дерев'яні предмети для житла; особливо багато прикрашали хатне обладнання князівсько-боярської знаті [20, с. 92]. Під час археологічних розкопок у Києві знайдено фрагменти різьбленого та розписаного дерев'яного посуду [6, с.47].

Важливим елементом декору традиційного житла виступав сволок. Ця деталь архітектури передусім відігравала важливу конструктивну роль [8, с.110], а також мала певне сакральне значення. Сволоки прикрашали різьбленням: мотивами розеток, хрестами, які відігравали символічну роль і виступали як обереги. Учені-археологи стверджують, що у трипільському житлі був сволок [2, с.199], але не подають відомостей про його оздоблення. Серед найдавніших пам'яток такого плану, що дійшли до нашого часу – фрагмент різьбленого сволока кінця XVI ст. з «вихровою» розетою зі збірки Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України [20, с.100]. З XVIII ст. оздоблені сволоки з'являються у сільських хатах, причому «репертуар» різьблених мотивів сволоків на значній території – від карпатського регіону аж до Подніпров'я практично однаковий: «хрести, розети, стрічкові візерунки і написи з датою закладення будівлі» [2, с.210].

Текстильні вироби княжої доби не дійшли донині, проте вчені довели на підставі археологічних матеріалів, що у давньоруський період «ткацтво ... було найбільш масовим і загальнопоширеним виробництвом, безпосередньо пов'язаним з виготовленням одягу і тканин для облаштування житла» [13, с.62]. Давні русичі застосовували декілька переплетень, фарбували пряжу в різні кольори, а це у свою чергу, збагачувало декоративні характеристики

тканих виробів. На підставі писемних згадок і графічних зображень науковці схиляються до думки, що тканини були «важливим утилітарним і оздоблювальним елементом інтер'єру» [17, с.972] житла періоду княжої доби. Аналіз іконографічних джерел XIV – XVII ст., виявив численні варіанти декору тканин, насамперед – у вигляді смуг. Фахівці простежують «певну спорідненість цих тканин ... з багатьма іншими типами українських тканин кінця XIX – XX ст.» [13, с.83] (тобто, періодом, з якого збереглися конкретні твори) – у першу чергу з бойківськими поперечносмугастими обрусами, рушниками, покривалами.

Очевидно, що до найдавніших зразків хатнього декору належали прикраси із засушених квітів і трав. У «доісторичний» період зв'язані навхрест і почеплені на стіну пучки цілющого зілля ще не відігравали функції прикраси інтер'єру житла, а служили «первісними магічними оберегами та язичницькими символами» [21, с.9]. Велику часову віддаленість і глибоку генезу, пов'язану з хліборобством і давнім культом пошанування предків має дідух – ритуальний сніп жита, пшениці або вівса, який кладуть на Святвечір на покуті під образами [4, с.188]. Дідух належить до найдавніших дохристиянських оберегів житла, який персоніфікує зв'язок з предками [19, с.80]. Розкриваючи роль дідуха у святкуванні Різдва, С.Килимник підкреслює особливу пошану до снопа-дідуха, як місця «перебування дідів-пращурів, опікунів і покровителів ... дому» [7, с.22-23]. Дідухом (дідом) називали також солому чи сіно, яке стелили в хаті напередодні Різдва [4, с.188]. Імовірно, споріднену з дідухом сакральну роль відігравали у давнину солом'яні вироби – «павуки». Дерев'яні «голуби», яких підвішували до стелі, служили прадавніми священними знаками-артефактами [20, с.346].

Символічне релігійно-обрядове значення мали писанки, традиція розписування яких у слов'ян сягає дохристиянських часів. Керамічні орнаментовані писанки знайдено археологами під час розкопок давньоруських поселень. З писанками пов'язані давні вірування про

сприяння родючості садів і полів, захист від блискавки і пожежі [10, с.180]. Тому писанки підвішували перед іконами на «покуті» [22, с.384], тримали у мисці на столі від Великодня аж до Вознесіння [23, с.37], виготовляли з випорожнених писанок «голубів», прикріпивши голівку з тіста та хвіст і крила зі складеного паперу.

Дослідження перелічених типологічних груп хатнього декору ускладнюється браком артефактів з найдавнішого часу. Про хронологічну віддаленість традиції виготовлення прикрас з природніх матеріалів можемо судити на основі реліктів, що збереглися до ХІХ ст. – квітчання свяченим зіллям хатніх образів, прикрашання оселі писанками та «голубами» з розписаної яєчної шкаралупи, досяглими качанами кукурудзи – «дідами» [24, с.100] (імовірно, назва етимологічно пов'язана з дідухом).

Генеza інших типологічних груп хатніх прикрас – витинанок, паперових колтрин, малювань на склі значно пізніша. Вона пов'язана з поширенням і доступністю паперу у ХІХ ст., розвитком народної гравюри та ікони на склі. Розквіт хатнього декору у ХІХ ст. зумовлений соціальними змінами у суспільстві: покращенням добробуту, переходом від курної хати до відокремленої – «чистої», що сприяло розвиткові хатніх прикрас.

Опираючись на викладений у статті матеріал, приходимо до таких **висновків**. Генеza декору житла сягає періоду пізнього палеоліту. Первісний декор житла, пов'язаний насамперед з апотропейною функцією, виник в умовах анімістичного світогляду з метою захистити мешканців оселі від впливу злих сил зовнішнього, несприятливого середовища. Найдавніші зразки хатнього декору – орнаментування розписом елементів житлових будівель, декор на глиняному посуді, тканинах, виробах з дерева, дохристиянські обереги з природніх матеріалів. Генеza традиційних хатніх прикрас тісно пов'язана із давніми язичницькими віруваннями. З плином часу семантична роль колишніх магічних символів і знаків поступово втрапилася, натомість на перший план виступили традиційна та естетична функція, що формували систему традиційного хатнього декору.

1. **Бломквист Е.Э.** Крестьянские постройки русских, украинцев и белорусов (поселения, жилища, хозяйственные строения) / *Е.Э. Бломквист* // Восточнославянский этнографический сборник: очерки народной материальной культуры русских, украинцев и белорусов в XIX – начале XX в.— М. : Издательство Академии наук СССР, 1956. — С. 3-458.
2. **Бурдо Н.Б.** Трипільська культура. Спогади про золотий вік / *Н.Б.Бурдо, М.Ю.Відейко*.— Х. : Фоліо, 2008. — 416 с.; іл.
3. **Данилюк А.** Давня архітектура українського села : етнографічний нарис / *А.Данилюк*.— К. : Техніка, 2008.— 256 с.; іл. — (Народні джерела).
4. **Жайворонок В.В.** Знаки української етнокультури: словник-довідник / *В.В. Жайворонок*.— К. : Довіра, 2006.— 704 с.
5. Історія української архітектури / *Ю.С.Асєєв, В.В.Вечерський, О.М.Годованюк та ін.* ; [за ред. *В.І.Тимофієнка*]. — К. : Техніка, 2003.— 472 с.; іл.
6. **Каргер М.К.** Археологические исследования древнего Киева. Отчеты и материалы [Киевской археологической экспедиции]. (1938-1947 гг.) / *М.К.Каргер*. — К. : изд. и тип. Изд-во Академии наук УССР во Львове, 1950.—252 с.: ил.
7. **Килимник С.** Український рік у народних звичаях в історичному освітленні / *Степан Килимник*.— К. : Обереги, 1994.— Т.І, кн.І.— 400 с.
8. **Кіщук Т.П.** Інтер'єр / *Т.П.Кіщук* // Народна архітектура Українських Карпат XV – XX ст.— К. : Наукова думка, 1987.— С.110-125.
9. **Колупасва А.В.** Українські кахлі XIV – початку XX століть. Історія. Типологія. Іконографія. Ансамблевисть / *А.В.Колупасва*.— Львів : Нац. Академія наук України: Ін-т народознав., 2006.— 384 с., іл.
10. **Кордуба М.** Писанки на галицькій Волині / *Мирон Кордуба* // Матеріали до українсько-руської етнології.— Львів : Наук. т-во ім.Шевченка у Львові, 1899.— Т.1.— С.169-210.

11. **Крвавич Д.П.** Початки будівництва пізнього палеоліту на теренах Східної Європи / *Д.П.Крвавич* // Крвавич Д.П., Овсійчук В.А., Черепанова С.О. Українське мистецтво.— Львів : Світ, 2003.— Т.1.— 256 с. : іл.
12. **Найден О.С.** Орнамент українського народного розпису: Витоки, традиції, еволюція / *О.С.Найден*.— К. : Наук. думка, 1989.— 136 с. : іл.
13. **Никорак О.І.** Українська народна тканина XIX-XX ст.: Типологія, локалізація, художні особливості. Частина I. Інтер'єрні тканини (за матеріалами західних областей України) / *О.І.Никорак*.— Львів : Нац. акад. наук України, Ін-т народознав., 2004.— 584 с. : іл.
14. **Пассек Т.С.** Периодизация трипольских поселений (III-II тысячелетие до н.э.) / *Т.С.Пассек* // Материалы и исследования по археологии СССР.— М. ; Л. : Изд-во Акад. наук СССР , 1949. — №10. — 248 с.
15. **Рыбаков Б.А.** Язычество древней Руси / *Б.А.Рыбаков*.— М. : Наука, 1987. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://paganism.ru/rybakov2.zip>
16. **Селівачов М.Р.** Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія) / *М.Р.Селівачов*.— К. : Редакція вісника «АНТ», 2005.— XVI, 400 с.
17. **Сергеева М.С.** Житло / *М.С.Сергеева* // Історія української культури : у 5 т. — Т.1. Історія культури давнього населення України / Асєєв Ю.С., Баран В.Д., Баранов І.А. [та ін.] ; [гол. ред. Толочко П.П.] — К. : Наукова думка, 2001.— С.966-976.
18. **Станкевич М.Є.** Візерунок чи орнамент? (Термінологічний, онтологічний погляди, і не тільки) / *М.Є.Станкевич* // Мистецтвознавство'03.— Львів: Спілка критиків та істориків мистецтва : Ін-т народознав. НАН України, 2004.— С.15-26.
19. **Станкевич М.** Дідо, Дідух / *Станкевич М.* // Словник українського сакрального мистецтва / [авт. кол.: Станкевич М., Боньковська С., Василик Р., Герус Л. та ін. ; за наук. ред. Михайла Станкевича]. — Львів : Нац. акад. наук України : Ін-т народознав., 2006. — 288 с.

- 20. Станкевич М.Є.** Українське художнє дерево XVI – XX ст. / *Станкевич М.* — Львів : Нац. акад. наук України : Ін-т народознав., 2002.— 480 с.
- 21. Станкевич М.Є.** Феномен ікони на склі / *М.Є.Станкевич* // Народна ікона на склі : альбом / упоряд. О.Романів-Тріска. — Львів : Ін-т колекціонерства укр. мистецьких пам'яток при НТШ, 2008. — С. 9-12.
- 22. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край,** снаряженной императорским русским географическим обществом. Юго-Западный отдел. Материалы и исследования, собранные *П.П.Чубинским.* — Санкт-Петербург, 1872. — Т.7. — 704 с.
- 23. Щербаківський В.** Орнаментація української хати / *Вадим Щербаківський.*— Рим, 1980. — 47 с., 26 л.іл. (Видання «Богословії», Ч.53) (Серія «Українське народне мистецтво» ; т.3)
- 24. Шухевич В.** Гуцульщина / *Володимир Шухевич.*— Львів : Наукове товариство ім. Шевченка, 1899.— Ч.1. // Матеріали до українсько-руської етнології. Видання етнографічної комісії. — Львів : Наук. т-во ім. Шевченка, 1899. — Т.П.— 146 с. : іл.

Веретко О. **Творчість родини Шкрібляків у музеях Львова, Івано-Франківська, Коломиї** / О. Веретко // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції "Феномен українського художнього деревообробництва", присвяченої 190-річчю від дня народження класика українського різьбярства Юрія Шкрібляка та 120-річчю від дня народження заслуженого майстра народної творчості України Юрія Корпанюка, (Яворів, 20-21 вересня 2012 р.). - Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту імені Василя Стефаника, 2013. - С. 23-27.

Оксана Веретко

ТВОРЧІСТЬ РОДИНИ ШКРІБЛЯКІВ

У МУЗЕЯХ ЛЬВОВА, ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА, КОЛОМИЇ

Анотація: У статті розглянуто художню різьбу по дереву майстрів гуцульської школи: Ю. Шкрібляка, В. Шкрібляка, М. Шкрібляка, Ф. Шкрібляка. Проаналізовано творчий доробок майстрів, що зберігається у музеях Львова, Івано-Франківська, Коломиї.

Ключові слова: дереворізьба, елементи різьби, орнамент, декор, композиція.

Художня обробка дерева, виготовлення декоративних, а також функціональних виробів з дерева – один з найбільш поширених видів українського декоративно-прикладного мистецтва. На велику увагу заслуговують вироби, виготовлені славетною родиною Шкрібляків. До творчості цієї відомої родини зверталися численні науковці-мистецтвознавці. В. Шухевич у своїй праці «Гуцульщина» зазначає, що художня обробка дерева розвивалася там, де були належні умови, тобто природне середовище сприяло цьому. Крім того, що це ремесло належить до найдавніших видів декоративно-прикладного мистецтва [10.с.320-322]. Дослідник у своїй праці наводить біографічні відомості про походження родини Ю. Шкрібляка [10.с.339-342]. Р. Захарчук-Чугай в альбомі «Родина Шкрібляків» проаналізувала родинне дерево і творчий доробок Ю. Шкрібляка та його синів: Василя, Миколи і Федора [1.с.7-12]. Дослідниця описує їхню

творчість, послідовників та загалом школу гуцульської різьби по дереву. До творчості знаменитої родини звертаються дослідники М. Станкевич у своїй монографії «Українське художнє дерево XVI-XX ст.» [8.с.150], Б. Тимків у монографії «Мистецтво України та діаспори: дереворізьба сакральна й ужиткова» [9. с.45-47], І. Юрченко у праці «Гуцульська різьба. Візуально-морфологічні закономірності орнаменту: теорія і практика» [11.с.128-133, 152-180]. Авторами статей із цієї тематики є В. Корпанюк [2.с.373-378], М. Корпанюк [3.с.23-26], О. Соломченко [7.с.397-400].

У своїй сім'ї Юрій Шкрібляк був найстаршим сином і, як годиться, в усьому по господарстві допомагав батькові. Однак йому подобалась різьба по дереву і він з раннього віку придивлявся до батькових робіт по бондарству, а згодом і сам почав робити барильця, ракви тощо [1. с.8]. Наполегливо та уважно Ю. Шкрібляк вивчав усі прийоми і засоби декорування виробів з дерева плоскою різьбою, випалюванням, інкрустацією та інтарсією.

Чимало робіт майстра та його синів експонувалися й надалі експонуються на різноманітних виставках і є окрасою музеїв та приватних колекцій. Художньо вартісні твори знаходяться в збірках Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України у Львові (далі – МЕХП), Івано-Франківського краєзнавчого музею (далі – ІФКМ), Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття (далі – НМНМГП). В експозиціях та фондах цих музеїв зберігаються вишукані роботи майстра гуцульської різьби Юрія Шкрібляка та його синів.

Роботи Ю. Шкрібляка виокремлюються чіткістю виконання, ритмікою орнаменту. В. Корпанюк зазначає: «Тонке відчуття форми, пропорцій, делікатність силуету, пластики художніх виробів у поєднанні з вишуканим декором, який вдало підкреслює форму виробу, надає їм шляхетність і особливу привабливість» [2. с.375]. Лаконічність форми і орнаменту, вдале використання так званого «ільчастого письма», – все це присутнє у виробах майстра. У згаданих музеях зберігаються різноманітні берівочки, цукорниці, пляшки, порохівниці, топірці, кушки, скриньки, тощо. Кожен із виробів має

своєрідний орнамент, виконаний у техніці плоскої різьби, часто в поєднанні з інкрустацією баранячим рогом, мідним дротом (МЕХП інв.№ 19364, інв.№ 19274). Вироби Ю. Шкрібляка з геометрично чітким орнаментом конструктивні, а оздоблення інкрустацією надає їм легкості, лаконічності. Орнамент на пляшках, берівочках йде по колу – по периметру виробів. Відстань між колами різної величини. Між ними розміщені орнаментальні мотиви у вигляді трикутників з ромбами, зигзаги, цяточки. Цікавим є поділ по периметру на квадрати, чітко визначена співрозмірність геометричних форм. Спостерігається ритмічний поділ більших площин на менші (ІФКМ інв.№ 105; експозиція НМНМГП). На цукорницях, пушках, раках трапляється поєднання більшого мотиву з меншим, плоскої різьби з інкрустацією. На кожному виробі можемо бачити вдале співвідношення традиційних мотивів гуцульської різьби, таких як: «риска», «кривулька», «трикутнички», «кучері», «колосок», «пшеничка», «ружа» [4. с.40-50]. Відповідно до форми виробів майстер розраховував площину, на якій мав бути розміщений орнамент, розбивав її на поля і заповнював їх орнаментом. Ю. Шкрібляк володів відчуттям величини, масштабності, функціональності. Плоске та виїмчасте різьблення, що застосовувалося в оздобленні його виробів містить шестипелюсткові розети, зубчики, хвильки, хрестики тощо (МЕХП інв.№ 19341; експозиція НМНМГП).

Серед гуцульських майстрів Ю. Шкрібляк одним з перших використовував у своїх роботах фігуративні зображення: людей, птахів, звірів, також рослинні мотиви. Уважність, чіткість, пильність допомагали майстрові переносити красу рідного краю за допомогою різця на дерево. Він стилізував природні форми і поєднував їх із традиційними мотивами гуцульської різьби. Великі прямокутні площини різьбяр розбивав на менші, у які вписував коло, квадрат, прямокутник, ромб [7. с.150]. Цим він посилював і ще більше надавав виразності рисунку. З великою увагою і пошаною Ю. Шкрібляк ставився до зображення хреста у своїх композиціях (ІФКМ інв.№ 112; експозиція НМНМГП).

Ю. Шкрібляк – широко відомий майстер гуцульської різьби в Україні та за її межами. Його роботи не втрачають актуальності серед фахівців, вони завжди цікаві також широкому колу глядачів. Майстер був здібним учнем свого діда і батька, а також хорошим учителем, зокрема для своїх синів: Василя, Миколи та Федора.

У XIX – на початку XX ст. була сформована школа гуцульської різьби, засновником якої вважається Юрій Шкрібляк. Його сини стали справжніми продовжувачами батькової справи. Найбільше займався різьбою Василь Шкрібляк, він у своїх роботах намагався ще більше вдосконалити техніку й декор гуцульської різьби. На прикладі творів зі збірки МЕХП та ІФКМ, а також НМНМГП спостерігаємо, що В. Шкрібляк густіше заповнював тло виробу різьбою, виділяв головні мотиви, робив поділ тла на менші площини, які в свою чергу ділилися смугами, кружечками, лініями (МЕХП інв.№ 19318, 19320, 19462, 19316, 19319, 19465; ІФКМ інв.№ 348, 73, 46). Майстер намагався створювати складні орнаментальні мотиви, застосовуючи комбінування великих площин з меншими, але завжди пам'ятаючи про пропорційність і співрозмірність між елементами. Другий син Микола, перебравши всі вміння від батька, виробив теж свій стиль у різьбі по дереву. Його роботи, зокрема, представлені у фондах МЕХП та ІФКМ, а також в експозиції НМНМГП вирізняються «цьоканим» полем [1. с.11]. Завдяки цьому головні мотиви набувають більшої рельєфності та виразності (ІФКМ інв.№ 568). Майстер оздоблював свої вироби також інкрустацією бісером, і важливим є те, що різьбяр вкладав у свої роботи різнокольоровий бісер (МЕХП інв.№ 19288, 19304, 19306; ІФКМ інв.№ 295). Про творчість Федора Шкрібляка маємо обмаль відомостей, насамперед через те, що у розглянутих музейних колекціях збереглося найменше його творів. Але аналіз опрацьованих пам'яток свідчить, що Ф. Шкрібляк теж мав свою специфіку в оздобленні виробів, він менше за братів застосовував інкрустацію бісером, натомість більше уваги приділяв формі та декору (МЕХП інв.№ 72076).

Отже, матеріали з художнього деревообробництва, які зберігаються у фондах музеїв Львова, Івано-Франківська, Коломиї є важливим джерелом для дослідження творчого доробку майстрів гуцульської школи. У розглянутих музейних колекціях представлено досить широкий асортимент виробів династії Шкрібляків, зокрема дерев'яного посуду, зброї та предметів побуту, оздоблених різьбленням та інкрустацією. Загалом славетна родина Шкрібляків залишила після себе великий слід у декоративному різьбленні по дереву. Це велика плеяда послідовників Юрія Шкрібляка, його сини, внуки, правнуки, гуцульські різьблярі. Деревообробництво ХІХ – початку ХХ ст. характерне оригінальністю форм та декору. У кожному регіональному осередку воно набуло своєрідних локальних рис та відмінностей. Загалом художнє різьблення на Гуцульщині вирізняється естетичними показниками матеріалів, тектонікою, пропорційністю, ритмом, симетрією, орнаментальним багатством.

1. **Захарчук-Чугай Р. В.** Родина Шкрібляків. альбом / *Захарчук-Чугай Раїса Володимирівна* – К. : Мистецтво, 1979.— 100 с. : іл.
2. **Корпанюк В. В.** Яворівська школа різьби по дереву / *Корпанюк Василь* // Хрестоматія з гуцульщинознавства. – Косів: Писаний камінь. Снятин: ПрутПринт, 2001. — 656 с.
3. **Корпанюк М. М.** Продовжувач славетного роду / *Корпанюк Марія* // Народне мистецтво. — 2005. — № 3-4.— С23-25.
4. **Курилич М.** Гуцульський орнамент / *Курилич Михайло*.— К.: ЛК Майстер, УВЙ, 2001.— 127 с.
5. **Моздир М І.** Різьбярство / *Моздир Микола Іванович* // Гуцульщина: історико-етнографічне дослідження. – К.: Наук. думка, 1987. – 472 с.
6. **Селівачов М.Р.** Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія) / *Селівачов Михайло Романович*. – К. : Редакція вісника «Ант», 2005. – 408 с.

7. **Соломченко О.** Яворівська школа різьби по дереву / *Соломченко Олексій* // Хрестоматія з гуцульщинознавства. – Косів: Писаний камінь. Снятин: ПрутПринт, 2001. — 656с.
8. **Станкевич М.Є.** Українське художнє дерево XVI – XX ст. / *Станкевич Михайло Євстахійович.* – Львів : Нац. Акад. наук України : Ін-т народознавства, 2002. – 480 с.
9. **Тимків Б. М.** Мистецтво України та діаспори: дерево різьба сакральна й ужиткова / *Тимків Богдан.* – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2010. – 312 с.
10. **Шухевич В. О.** Гуцульщина. Перша друга ч. / *Проф. Володимир Шухевич* – Репринтне видання. – Верховина: Журнал «Гуцульщина», 1997. – 352с.
11. **Юрченко І. А.** Гуцульська різьба. Візуально-морфологічні закономірності орнаменту: теорія і практика: монографія / *І. Я. Юрченко.* – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2011. – 368с.

Веретко О. «Село Яворів на Косівщині – традиційний осередок ліжникарства». Яворів: історія, етнокультурна / О. Веретко // Матеріали регіональної конференції «Яворів у контексті історії і етнокультури Гуцульщини та України», присвяченої 320-річчю першої письмової згадки про Яворів, 120-річчю від дня народження заслуженого майстра народної творчості та ювілейним датам письменників – вихідців з Яворова (130-річчя від дня народження Марії Колцуняк і 105-річчя від дня народження Романа Яремовича). – Косів, ПП «Писаний камінь, 2014, - С.180-187.

Оксана Веретко

**Село Яворів на Косівщині –
традиційний осередок ліжникарства.**

***Анотація:** У статті розглянуто технологію виготовлення ліжника, орнаментальні та колористичні варіанти композицій. Наведено перелік імен найвідоміших майстринь-ліжникарок з села Яворів. Йдеться про співпрацю художників-професіоналів з народними майстрами.*

***Ключові слова:** ліжник, майстриня-ліжникарка, орнамент, композиція, колірна гама.*

Кожен етнографічний район України – своєрідний і неповторний, його локальні відмінності виражені в історії розвитку, природніх умовах, фольклорі, говірці, звичаях, традиціях, народному мистецтві. Гуцульщина – край мальовничої природи та обдарованих, талановитих народних умільців. Традиційно-побутова культура гуцулів, розвинуті художні промисли вирізняються багатьма самобутніми рисами, які привертали увагу дослідників ще у кінці ХІХ ст. і продовжують цікавити сучасних науковців.

Село Яворів, що на Косівщині здавна відоме своїми талановитими майстрами з художньої обробки дерева і ткацтва. На велику увагу заслуговують вироби, виготовлені славетною династією різьбярів на дереві Шкрібляків-Корпанюків. Їх шедеври займають чільне місце в музеях України й усього світу. Не менш давнім ремеслом, яке побутувало в селі і яким займаються ще й сьогодні є ліжникарство. Унікальним осередком, «столицею» ліжникарства беззаперечно вважають село Яворів. Ліжники – це

ткані товсті вовняні вироби з довгим пухнастим двостороннім ворсом. У XVII ст. вони були відомі у Карпатах, на Волині і Поліссі, а в XIX ст. – також на Буковині та Полтавщині [8, с.263].

Розвиткові давнього ремесла в цьому осередку сприяє наявність достатньої кількості сировини, а також потужний ресурс майстрів-умільців, які досконало володіють технікою ткання ліжників.

Традиційне ліжникарство стало об'єктом досліджень вітчизняних науковців. Зокрема, ще Володимир Шухевич у своїй відомій праці «Гуцульщина» (1899) дав характеристику домашнім ремеслам, які побутували на зазначеній території. Зокрема, в описі інтер'єру житла автор зазначив, що ліжник був необхідним атрибутом помешкання [16, с.124], згадав про особливу техніку виготовлення ліжника [16, с.287]. Темі традиційного ліжникарства присвятили окремі публікації М.Сахро [10, с.53-60] та О. Никорак [7, с.164-175]. Олена Никорак у своєму дослідженні про тканини Українських Карпат (1988) аналізує композиційні вирішення гуцульських ліжників, їх орнамент, колорит, а також доробок майстринь-ліжникарок зі с. Яворів [6, с.124-125]. У монографії «Українська народна тканина XIX-XX ст.: Типологія, локалізація, художні особливості» (2004) автор дає ґрунтовне дослідження гуцульських ліжників, імена майстрів [8, с.267-279]. Євген Шевченко у роботі «Українські народні тканини» (1999) подав словник народної термінології, де дав визначення терміну «ліжник» та зазначив типи ліжників з Яворова [15, с.146]. Авторами статей з дослідження цієї тематики є Сусак К. [14, с.131-140], Лосюк П. [5, с.93-94].

Поряд з іншими типами тканин ліжник у побуті населення Гуцульщини здавна був і досі залишається необхідним предметом домашнього вжитку та окрасою помешкання. У Яворові виробництво ліжників зберегло свої традиції і до наших днів. У давнину ліжники були майже в кожній хаті. Їх кількість визначалася рівнем статків, заможністю селянина. Ліжниками застеляли постіль та лави, їх розміщували на жердках, у такий спосіб прикрашаючи інтер'єр хати. Традиційні ліжники знаходять своє місце і в

сучасному інтер'єрі житла. Тепер ними користуються не тільки на Гуцульщині, але й далеко за межами Карпат.

Давніми супутниками гуцулів у багатьох випадках життя були ліжники, «джерги», покривала, коци, виткані з овечої вовни. Їх брали з собою на полонину вівчарі. Жодне весілля не обходилося без ліжників: наречена заздалегідь готувала для себе віно (посаг), у якому серед багатьох тканих виробів було і кілька джерг. Старі джерги використовували як попони для коней, ними застеляли сидіння на возі чи санях. З розповіді найстаршої ліжникарки Яворова Василюни Калинич (1931 р.н.) дізнаємось, що ткані вироби застосовували також у похоронних обрядах: традиція класти у домовину з покійником новий ліжник, збереглася у селі аж до нині.

Процес виготовлення ліжника складний і довготривалий. Багато часу займає підготовка пряжі: насамперед вовну запарюють гарячою і полощуть холодною, сушать, відбирають за відтінками, розчісують, прядуть. Складність полягала у тому, що донедавна всі підготовчі процеси виконувалися вручну. Тільки в останні 20 років практикують механічне розчісування вовни. [5, с.93]

Виготовляють ліжник на килимовому верстаті за принципом гладкого двостороннього килима полотняним переплетенням. Ліжникарством займаються переважно жінки у вільний від господарської роботи час. У сім'ях, де постійно тчуть, зокрема – ліжники, дівчаток змалку привчають до цього виду ремесла і передають усталені прийоми з покоління в покоління.

Ліжники, що сходять з верстата, мають розріджену структуру, бо вільно спрядені нитки піткання у процесі роботи збивають легко. Щоб ущільнити виріб, ліжник протягом 6-8 годин піддають холодному валянню у «валилі» при водяному млині. Валило має вигляд відкритої діжки глибиною приблизно 2 метри. Вода, що з великою силою падає згори, «валяє» – обертає ліжник, надаючи відповідної щільності та вибиваючи кінці легко витканої вовни. Після обробки у валилі нитки основи і піткання ніби переплітаються між собою, що робить виріб ще щільнішим і міцнішим. Після просушування

ліжник вичісують спеціальною щіткою, внаслідок чого він вкривається густим ворсом, стає пухнастим, набуває довершеного вигляду.

Художня вартість ліжника залежить від уміння майстра комбінувати прості геометричні елементи, добирати стримані або ж інтенсивні, яскраві кольори, вміло поєднувати орнамент з сірим, білим або чорним тлом. Орнамент традиційних ліжників має геометричний характер. Через ворсисту фактуру ліжникові узори позбавлені чітких контурів, орнамент набуває м'яких, розпливчастих обрисів, що плавно переходять один в інший. Такі художні особливості характерні тільки для цього виду тканин. На перший погляд може видатися, що в орнаментиці гуцульських ліжників є чимало вкрай простого, майже примітивного. Проте художня довершеність виробів свідчить про те, що у композиціях традиційних ліжників закладено властиве народові відчуття краси, яке дає змогу народним майстрам безпомилково підібрати кольори, створити з простих геометричних форм сповнені гармонії та художнього смаку візерунки. В них сконцентрований вплив мальовничої природи і багатовіковий досвід народу, його самобутні художні традиції.

Найдавнішим типом ліжника, який сьогодні виготовляється вже рідко, є «простий» поперечно-смугастих ліжник «в паси». Його ткали вузьким полотнищем, як верети (70-80 см), і зшивали з двох пілок. Такі ліжники нерідко мали подвійну довжину (4 метри й більше), їх використовували як м'яке простирадло і водночас теплу ковдру. Декоровані вони широкими поперечними смугами однакової ширини, або ритмічним чергуванням смуг по всій довжині ліжника поодиноці чи групами.

Ліжники – «коверці» в середньому мають розміри 140-150x220 см. Вони орнаментовані дещо багатше. Візерунки «коверців» утворені невеликою кількістю геометричних фігур: ромбів, кривуль, шестикутників, квадратів, розет, «стосиків», «клинців». Кайма відсутня, лише іноді на кінцях виткані гладкі пояски або смуги у «скосики». Загалом орнаменти ліжників відзначаються чіткістю композиційного ритму, симетричністю. Різноманітність декоративного вирішення досягається шляхом комбінацій

різноманітних елементів, чергування їх величини та пропорцій, кольоровими співвідношеннями, а також різним трактуванням контурів – гладких, східчастих або зубчастих.

Відхід від традиційних поперечно-смугастих ліжників до так званих ліжників - «коверців» простежується у найбільш поширеному і типовому орнаменті ліжника – «кривий». По його поздовжній осі розміщуються великі ромби з концентричною колірною розробкою внутрішнього поля. Обабіч симетрично, в зустрічному порядку виткані різноколірні кривулі, що підкреслюють поздовжню композицію орнаменту.

Візерунок «російський» утворюється з гостроконечних дрібних чотирикутників. Узір «лопатковий» - складається з невеликих за розміром квадратів – «лопаток».

Окремим видом візерунка ліжника є «очкатиий», «в кочіла» або «головкатиий». Він будується з ромбів, що мають гладкі або східчасті контури; вони в шахматному порядку розміщені по всій площині ліжника. Різні розміри ромбів, співвідношення кольорів створюють численні варіанти цього ліжника.

Найскладніший за композицією тип ліжника розроблений на основі мотивів гуцульської вишивки. Наприклад орнамент ліжника «сливовий» нагадує яворівську вишивку. Його площа поділена на квадратні ділянки, заповнені видовженими шестикутниками – «сливочками», розміщеними по діагоналі. До цієї групи належить і ліжник «головкатиий», утворений ромбами та дрібним малюнком.

Не менш поширений орнамент у яворівських ліжниках, що має назву «кавалерське око», у композиціях та колірних сполученнях якого переважає насичена яскравість барв. Їх кількість порівняно невелика, вона коливається від 3 до 7 кольорів. Найчастіше застосовували вовну, пофарбовану у червоний, зелений, жовтий кольори. Важливе значення у кольоровому вирішенні відіграє тло – біле, сіре, чорне, яке задає загальний колорит, колір ліжника, впливає на характер його призначення.

З шанованої родини Шкрібляків походить відома майстриня Параска Шкрібляк-Король (1889-1953), знана в Україні та за її межами. Вона створила нові типи ліжників, які орнаментовані модулями ламаних ліній, або як їх називають у народі ліжники-коверцові, а саме «російський», «кривий», «у кочіла». Започаткована нею школа зродила численну низку талановитих майстринь-ліжникарок, творчість яких ми пошановуємо до сьогодні. Значний внесок у розвиток ліжництва зробили нащадки уславлених родин Шкрібляків та Корпанюків: Г. В. Шкрібляк (1906-1986), В. І. Корпанюк (1890-1945), П. О. Корпанюк (1890-1975), П. Шкрібляк-Хім'як (1932-1987), В. Шкрібляк (1924-2000) та інші [8, с.272-273].

Поряд з кольоровими тчуть ліжники природних кольорів з нефарбованої вовни - білі, сірі, чорні – так звані «саморідні». Вони відзначаються стриманим колоритом, через що останнім часом користуються неабияким попитом серед покупців.

Село Яворів здавна славиться багатими традиціями народного ткацтва. Із розповідей Василя Корпанюка, уродженця Яворова, нині – доцента Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника, голови обласного осередку Національної спілки майстрів народного мистецтва України, дізнаємося про багатогранність ткацького мистецтва села. Окрім виробництва ліжників протягом 1950-1960-х років значного поширення набули ткани взористі верети. Характером дрібних орнаментальних мотивів та за кольоровою гамою ці вироби нагадують яворівську вишивку. Виготовленням тканих взористих верет займалася мама Василя Васильовича, Параска Корпанюк.

Кожна дівчина у Яворові ще з дитинства переймає секрети ліжникарського ремесла від своїх родичів. Дотримуючись усталених прийомів, молоді майстрині намагаються додати щось своє в розробку орнаментики, кольорової гами. У цьому їм допомагають вчителі місцевої сільської школи, яка здавна підтримує та розвиває художні промисли рідного краю. На високому професійному рівні тут працюють вчителі трудового

навчання, які відкривають дітям багатий світ українського народного мистецтва, передають вихованцям любов до свого, рідного. У школі є ткацькі верстати, на яких під керівництвом своїх наставників, зокрема майстрині та вчительки трудового навчання Марії Рибчук, учні виконують ліжники. Найбільш обдаровані стають учасниками мистецького вернісажу «Барвограй». Його започаткував Петро Васильович Лосюк – член-кореспондент Національної академії наук України, кандидат педагогічних наук, народний учитель України, який чимало зробив для розвитку навчального процесу у школі. Петро Васильович, уродженець та житель села Яворів, усіма своїми справами намагається зберегти та розвивати традиційні художні промисли села, зокрема ліжникарство.

Одним із перспективних напрямків сучасного розвитку національних художніх традицій є співпраця майстринь-ліжникарок та професійних художників текстилю. Так, з 1998 року Львівська академія мистецтв проводить у Яворові різноманітні майстер-класи, у яких беруть участь народні майстри та художники-професіонали. В 2001 році відбувся Всеукраїнський семінар-практикум з художнього ткацтва за програмою проекту «Народне мистецтво». В 2002-2003 роках за підтримки Івано-Франківської обласної держадміністрації Прикарпатський науково-аналітичний центр розробив і впровадив інноваційні проекти соціально-економічного розвитку регіону. Одним з таких проектів було створення кластеру «Ліжникарство та інші художні промисли», у межах якого виявилася плідною співпраця талановитих майстринь-ліжникарок з професійними художниками Інституту мистецтв ПНУ ім. Василя Стефаника. Впродовж останніх років у день храмового свята Різдва Пресвятої Богородиці відбувається традиційна виставка гуцульських ліжників «Барвограй». На ній яворівські ліжникарки щорічно представляють на огляд поціновувачів народного мистецтва свої вироби, які вирізняються довершеністю узорів та композицій, розмаїттям барв та досконалим технічним виконанням.

На сьогодні найстаршою ліжникаркою у Яворові є Василина Калинич. У 2008 році за значний особистий внесок у розвиток культури й високий професіоналізм їй було присвоєно звання «Заслуженого майстра народної творчості України». Ліжникарством вона займається із раннього віку. Перша персональна виставка майстрині відбулася 1984 року в Коломиї, згодом були виставки у Ленінграді (1986 р., тепер – Санкт-Петербург), у Білорусі (1988 р.). З того часу аж до нині ліжницарка дивує нас новими орнаментами, кольоровими поєднаннями своїх тканих виробів. Найбільше майстриня любить виконувати ліжники, що мають назви «кавалерські очі» та «вишиваний». Не менш довершені та досконалі вироби члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України Ганни Копильчук, які вирізняються новими варіантами композицій, авторською інтерпретацією традиційних рисунків композицій ліжників. Відомі в Яворові та за його межами імена майстрів народної творчості, які постійно вносять своє бачення, оновлення як в композиціях так і в колористиці ліжників. Це: Анастасія Хім'як, Ганна Вепрук, Марія Пістащук, Анастасія Корпанюк, Ольга та Василь Копчуки, Ганна Генкалюк, Василина Романчич, Марія Рибенчук, Василина Корпанюк, Марія Рибчук, Василина Копильчук, Василина Шкрібляк, Марія Вепрук та багато інших.

Отже, народне ліжникарство у Яворові на Косівщині має багаті й давні традиції, які знаходять продовження в умовах сьогодення і подальший продуктивний розвиток. Підтвердженням цього є вагомий творчий доробок сучасних майстринь-ліжниць, проведення майстер-класів, реалізація різноманітних творчих проектів. Вивчення багатовікових традицій узорного ткацтва, зокрема, ліжникарства Гуцульщини дозволяє розширити зміст і об'єм знань з наукових досліджень в галузі етнографії, народних промислів, технології виготовлення тканих виробів і визначити можливість їх використання у професійній практиці, ширше застосовувати їх в навчально-виховному процесі школи, діяльності позашкільних навчальних закладів.

1. **Гоберман Д.Н.** Искусство гуцулов / *Д.Н.Гоберман*. — М. : Советский художник, 1980.
2. **Захарчук-Чугай Р. В.** Родина Шкрібляків. Альбом / *Захарчук-Чугай Раїса Володимирівна* — К. : Мистецтво, 1979. — 100 с. : іл.
3. **Китова С. А.** Полотняний літопис України. Семантика орнаменту українського рушника / *Китова С. А.* Черкаси: Брама, 2003, - 224 с.
4. **Курилич М.** Гуцульський орнамент / *Курилич Михайло*— К. : ЛК Майстер, УВЙ, 2001.— 127 с.
5. **Лосюк П.** Ростимо народних умільців / *Петро Лосюк* // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Феномен українського художнього деревообробництва», присвяченої 190-річчю від дня народження класика українського різьбярства Юрія Шкрібляка та 120-річчю від дня народження заслуженого майстра народної творчості України Юрія Корпанюка (Яворів, 20-21 вересня 2012 р.). — Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпат. Нац. ун-ту імені Василя Стефаника, 2013. — 154 с.
6. **Никорак О. І.** Сучасні художні тканини Українських Карпат / *О.І.Никорак*. — К.: Наук. думка, 1988. — 224 с. : іл.
7. **Никорак О.І.** Традиційне українське ліжникарство / *Никорак О.І.* // Записки Наукового Товариства ім.Шевченка.—Т.LLXXX.—Львів, 1995.— С. 164-175.
8. **Никорак О.І.** Українська народна тканина XIX-XX ст.: Типологія, локалізація, художні особливості. Частина I. Інтер'єрні тканини (за матеріалами західних областей України) / *О.І.Никорак*. — Львів : Нац. акад. наук України: Ін-т народознавства, 2004.— 584 с. : іл.
9. **Орел Л.** Українські рушники *Орел Лідія*. — Львів: Кальварія, 2003. — 232 с.
10. **Сахро М.П.** Гуцульське ліжникарство / *Сахро М.П.* Народна творчість та етнографія.— 1976. — № 3.— С. 53-60.
11. **Селівачов М.Р.** Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія) / *М.Р.Селівачов*.— К. : Редакція вісника «Ант», 2005.— XVI, 400 с.

12. **Сидорович С. Й.** Орнамент народних тканин західних земель України XIX і початку XX ст./ *Сидорович С.Й.* Матеріали з етнографії та мистецтва. К.: Вид-во Акад. Наук. УРСР, 1959.
13. **Станкевич М.Є.** Візерунок чи орнамент? (Термінологічний, онтологічний погляди, і не тільки) / *М.Є.Станкевич* // Мистецтвознавство'03.— Львів: Спілка критиків та істориків мистецтва : Ін-т народознавства НАН України, 2004.— С.15-26.
14. **Сусак К.** Яворівське ліжникарство та роль особистостей у його витоках, розвої та збереженні /*Катерина Сусак*// Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Феномен українського художнього деревообробництва», присвяченої 190-річчю від дня народження класика українського різьбярства Юрія Шкрібляка та 120-річчю від дня народження заслуженого майстра народної творчості України Юрія Корпанюка (Яворів, 20-21 вересня 2012 р.). – Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпат. Нац. ун-ту імені Василя Стефаника, 2013. – 154 с.
15. **Шевченко Є. І.** Українська народна тканина / *Шевченко Є. І.* – К.: Артанія, 1999. – 416 с. : іл.
16. **Шухевич В. О.** Гуцульщина. Перша і друга частина / *Проф. Володимир Шухевич* – Репринтне видання. – Верховина: Журнал «Гуцульщина», 1997. – 352 с.